

Agnieszka Michno

Wielkksiążęcy zarządcy litewskiego Merecza od schyłku XV do początku XVII wieku

---

Komunikaty Mazursko-Warmińskie 2 (272), 295-315

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Agnieszka Michno

WIELKOKSIAŹĘCY ZARZĄDCY LITEWSKIEGO MERECZA OD SCHYŁKU XV DO POCZĄTKU XVII WIEKU

Funkcjonowanie w XV i XVI stuleciu lokalnej administracji w gospodar-
skiej (wielkoksiaźęcej) Puszczy Mereckiej, położonej w ówczesnym wojewódz-
twie trockim w Wielkim Księstwie Litewskim, uważane było dotychczas przez
badaczy za sprawę drugoplanową. Do pełnej analizy zagadnienia brakuje zresz-
tą całościowego wykazu gospodarskich namiestników, dzierżawców i starostów
powiatu mereckiego, traktowanego przez kancelarię wielkoksiaźęcą zamiennie
jako obszar włości mereckiej lub Puszczy Mereckiej.

Wydany ostatnio kolejny tom *Urzędników Wielkiego Księstwa Litewskie-
go*¹, wydawnictwo skądinąd znakomite, także zawiera niekompletny spis owych
zarządców mereckich. Luki w wykazie spowodowało m.in. niewykorzystanie
przez autorów opublikowanych do 2007 r. ksiąg *Metryki Litewskiej* w Wilnie,
jak i w Mińsku, np.: *Lietuvos Metryka* (LM). Knyga Nr. 225/6 (1528–1547), Vil-
nius 1995; LM. Knyga Nr. 530 (1566–1572), Vilnius 1999; LM. Knyga Nr. 230/11
(1542 m.), Vilnius 2001; LM. Knyga Nr. 532 (1569–1571), Vilnius 2001; LM.
Knyga Nr. 531 (1567–1569), Vilnius 2001; LM. Knyga Nr. 52 (1569–1570), Vil-
nius 2004; LM. Knyga Nr. 567 (1567–1571), Vilnius 2006; LM. Knyga Nr. 231/12
(1540–1543), Vilnius 2007; *Metryka Wjalikaga Knjastwa Litowskaga* (MWKL).
Kniga 44 (1559–1566), Minsk 2001; MWKL. Kniga 43 (1523–1560), Minsk 2003;
MWKL. Kniga 46 (1562–1565), Minsk 2006². W omawianym wydawnictwie za-
brakło również informacji o owych urzędnikach z aż jedenastu ksiąg!

Z tego zapewne powodu w wykazie znalazły się niezbyt precyzyjne dane
chronologiczne, np. w przypadku pełnienia funkcji namiestnika mereckiego
przez Grzegorza Ościka (Hrehorego Stankowicza Ostykowicza), który rzeczy-

---

¹ *Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy, t. 2: Województwo trockie XIV–XVIII wiek* (dalej: UWKL), pod red. A. Rachuby, oprac. H. Lulewicz, A. Rachuba, P. Romaniuk, A. Haratym przy współpracy A. Macuka i J. Aniszczeni, Warszawa 2009, ss. 73–75.

² Por. w *Wykazie skrótów* spis wykorzystanych przez autorów ksiąg *Metryki Litewskiej*, ibidem, ss. 49–50 i n. (i gdzie brakuje ksiąg wymienionych w tekście; ich pełne dane bibliograficzne przedstawiono poniżej).

wiście był, w różnym czasie, aż trzykrotnie dzierżawcą mareckim, podobnie jak Stanisław Hlebowicz i inni zarządcy. W kilku wypadkach udało się ustalić nowe daty sprawowania urzędów przez niektórych urzędników mereckich.

Celem niniejszego artykułu jest poszerzenie listy wielkopsiążących zarządców powiatu (włości mereckiej), a zarazem stworzenie bardziej wyczerpującego wykazu tychże urzędników gospodarskich. Został on sporządzony przede wszystkim na podstawie opublikowanych do 2009 r. i pod tym kątem wykorzystanych ksiąg *Metryki Litewskiej*, a mianowicie **księgi wpisów** – LM. Knyga Nr. 1 (1380–1584). Użrašymų knyga 1, wyd. A. Baliulis, R. Firkovičius, Vilnius 1998; LM. Knyga Nr. 3 (1440–1498). Użrašymų knyga 3, wyd. L. Anužytė, A. Baliulis, Vilnius 1998; LM. Knyga Nr. 4 (1479–1491). Użrašymų knyga 4, wyd. L. Anužytė, Vilnius 2004; LM. Knyga Nr. 5 (1427–1506). Użrašymų knyga 5, wyd. E. Banionis, Vilnius 1993; LM. Knyga Nr. 6 (1494–1506). Użrašymų knyga 6, wyd. A. Baliulis, R. Firkovičius, D. Antanavičius, Vilnius 2007; LM. Knyga Nr. 8 (1499–1514). Użrašymų knyga 8, wyd. A. Baliulis, R. Firkovičius, D. Antanavičius, Vilnius 1995; LM. Knyga Nr. 9 (1511–1518). Użrašymų knyga 9, wyd. K. Pietkiewicz, Vilnius 2002; LM. Knyga Nr. 10 (1440–1523). Użrašymų knyga 10, wyd. E. Banionis, A. Baliulis, Vilnius 1997; LM. Knyga Nr. 11 (1518–1523). Irašų knyga 11, wyd. A. Dubonis, Vilnius 1997; LM. Knyga Nr. 12 (1522–1529). Użrašymų knyga Nr. 12, wyd. D. Antanavičius, A. Baliulis, Vilnius 2001; LM. Knyga Nr. 14 (1524–1529). Użrašymų knyga 14, wyd. L. Karalius, D. Antanavičius, Vilnius 2008; LM. Knyga Nr. 15 (1528–1538). Użrašymų knyga 15, wyd. A. Dubonis, Vilnius 2002; LM. Knyga Nr. 25 (1387–1546). Użrašymų knyga 25, wyd. D. Antanavičius, A. Baliulis, Vilnius 1998; MWKL. Kniga 28 (1522–1552). Kniga zapisaw 28 (Kopija kanca XVI st.), wyd. V. S. Mânžynski i U. Svâžynski, Minsk 2000; MWKL. Kniga 30 (1480–1546). Kniga zapisaw 30 (Kopija kanca XVI st.), wyd. V. S. Mânžynski, Minsk 2008; MWKL. Kniga 43 (1523–1560). Kniga zapisaw 43 (Kopija kanca XVI st.), wyd. V. S. Mânžynski, Minsk 2003; MWKL. Kniga 44. Kniga zapisaw 44 (1559–1566), wyd. A. I. Gruša, Minsk 2001; MWKL. Kniga 46 (1562–1565). Kniga zapisaw 46 (Kopija kanca XVI st.), wyd. V. S. Mânžynski, Minsk 2006; LM. Knyga Nr. 51 (1566–1574). Użrašymų knyga 51, wyd. A. Baliulis, R. Ragauskienė, A. Ragauskas, Vilnius 2000; LM. Knyga Nr. 52 (1569–1570). Użrašymų knyga 52, wyd. A. Baliulis, R. Firkovičius, Vilnius 2004; MWKL. Kniga 70 (1582–1585). Kniga zapisaw 70 (Kopija kanca XVI st.), wyd. A. A. Mâcel'ski, Minsk 2008; Lietuvos Metrika. Knyga Nr 71 (1585–1586). Użrašymų knyga 71, wyd. D. Antanavičius, Vilnius 2008; **księgi spraw sądowych** – LM. Knyga Nr. 224/4 (1522–1530). 4-oji Teismų bylų knyga (XVI a. pabaigos kopija), wyd. S. Lazutka, I. Valikonytė, G. Kirkiene, E. Gudavičius, J. Karpavičienė, S. Viskantaitė, Vilnius 1997; LM.

Knyga Nr. 225/6 (1528–1547). 6-oji Teismų bylų knyga (XVI a. pabaigos kopija), wyd. A. Bumblauskas, E. Gudavičius, M. Jučas, S. Lazutka, I. Valikonytė, Vilnius 1995; LM. Knyga Nr. 227/8 (1533–1535). 8-oji Teismų bylų knyga (XVI a. pabaigos kopija), wyd. I. Valikonytė, S. Lazutka, N. Šlimienė, Vilnius 1999; LM. Knyga Nr. 229/10 (1540–1541). 10-oji Teismų bylų knyga (XVI a. pabaigos kopija), wyd. S. Lazutka, I. Valikonytė, S. Viskantaitė-Saviščevienė, Vilnius 2003; LM. Knyga Nr. 230/11 (1542 m.). 11-oji Teismų bylų knyga (XVI a. pabaigos kopija), wyd. I. Valikonytė, S. Viskantaitė, Vilnius 2001; LM. Knyga Nr. 231/12 (1540–1543). 12-oji Teismų bylų knyga (XVI a. pabaigos kopija), wyd. I. Valikonytė, N. Šlimienė, S. Viskantaitė-Saviščevienė, L. Steponavičienė, Vilnius 2007; **księgi spraw publicznych** – *Perapis wojska Wjalikaga Knjastwa Litowskaga 1528 goda. Metryka Wjalikaga Knjastwa Litowskaga*. Knyga 523. Knyga publicznych spraw, wyd. A. I. Gruša, M. F. Spiridonau, M. A. Vajtowič, Minsk 2003 (oraz wydanie litewskie: LM. Knyga Nr. 523 (1528 m.). *Viešųjų reikalų knyga 1*, wyd. A. Baliulis, A. Dubonis, Vilnius 2006); LM. Knyga Nr. 530 (1566–1572). *Viešųjų reikalų knyga 8*, wyd. D. Baronas, L. Jovaiša, Vilnius 1999; LM. Knyga Nr. 531 (1567–1569). *Viešųjų reikalų knyga 9*, wyd. L. Anužytė, A. Baliulis, Vilnius 2001; LM. Knyga Nr. 532 (1569–1571). *Viešųjų reikalų knyga 10*, wyd. L. Anužytė, A. Baliulis, Vilnius 2001; **księgi zapisów (spisów)** – MWKL. Knyga Nr. 560 (1542 god). Knyga perapisaw 3 (Kopija kanca XVI st.), wyd. A. I. Dzârnowič, Minsk 2007; LM. Knyga Nr. 564 (1553–1567). *Viešųjų reikalų knyga 7*, wyd. A. Baliulis, Vilnius 1996; LM. Knyga Nr. 567 (1567–1571). *Surašymų knyga 10*, wyd. A. Baliulis, Vilnius 2006; LM. Knyga Nr. 593 (1585–1604). *Diplomatinių reikalų knyga*, wyd. A. Baliulis, Vilnius 2009; LM. Knyga Nr. 594 (1585–1600), wyd. A. Baliulis, Vilnius 2006³.

W wydawaniu drukiem ksiąg *Metryki Litewskiej* uczestniczą w Wilnie dwie redakcje – uniwersytecka, publikująca księgi sądowe, oraz Litewski Instytut Historyczny, drukujący księgi wpisów i spraw publicznych. Kilka ksiąg wpisów i popisy wojskowe wydano na Białorusi. Dostarczyły one wielu nowych informacji o namiestnikach, dzierżawcach i starostach mereckich od schyłku XV do początku XVII w. Pomocne przy tworzeniu niniejszego wykazu były również

---

³ Wydawnictwo to omawiali ostatnio: K. Pietkiewicz, *Księga 9 wpisów (Zanucei) Metryki Litewskiej, układ, zawartość oraz jej kontynuacja do roku 1518 z Archiwum Radziwiłłowskiego*, w: *Lietuvos Metrika 1991–1996 metų tyrinėjimai*, Vilnius 1998, ss. 11–33; idem, *Wielkie Księstwo Litewskie pod rządami Aleksandra Jagiellończyka. Studia nad dziejami państwa i społeczeństwa na przełomie XV i XVI wieku*, Poznań 1995, ss. 13–42; idem, *Nowa edycja Metryki Litewskiej*, Lituano-Slavica Posnaniensia, Studia Historica, 1997, t. 7, ss. 133–153; S. Szybkowski (rec.), *Lietuvos Metrika. Knyga nr 10 [10]. (1440–1523). Užrašymu knyga 10, Vilnius 1997; Lietuvos Metrika. Knyga nr 1 [1]. (1380–1584). Užrašymu knyga 1, Vilnius 1998; Lietuvos Metrika. Knyga nr 3 [3]. (1440–1498). Užrašymu knyga 3, Vilnius 1998; Lietuvos Metrika. Knyga nr 25 [25]. (1387–1546). Užrašymu knyga 25, Vilnius 1998, Kwartalnik Historyczny, 2000, t. 107, nr 4, ss. 73–76; J. Śliwiński, *Grodzieńszczyzna i Podlasie w XV–XVI wieku w Wielkim Księstwie Litewskim (wielkksiążęce puszczę i włości, eksploatacja, pożary)*, Olsztyn 2010, ss. 10–19.*

*Rewizja puszczy*⁴, dwa dokumenty znajdujące się w Kopii Warszawskiej Metryki Litewskiej⁵, a także biogramy zawarte w *Polskim Słowniku Biograficznym*⁶. Do celów porównawczych posłużył pierwszy tom *Urzędników Wielkiego Księstwa Litewskiego*⁷.

Część uwagi w niniejszym artykule poświęcono obowiązkowi i przywilejom namiestników, dzierżawców i późniejszych starostów mereckich. Do wyjaśnienia tych zagadnień posłużyły m.in. Ustawa gospodarcza z 1529 r. Zygmunta I Starego⁸; tzw. upomnienie (zalecenia) tegoż hospodara z 1541 r., skierowane do dzierżawcy mereckiego Mikołaja Szymkowicza Jundziłła (Jundziła)⁹; *Ustawa dworow naszych w Wielikim Kniazstwie Litowskom tak w Wileńskom, jak i w Trockom powiecie, jako sja dzierżawcy i wradniki zachowati mająt*, wydana w 1542 r. przez Zygmunta I Starego¹⁰, a także pochodząca z 1557 r. *Ustawa na wołoki*¹¹.

Skomplikowany przebieg procesu kształtowania się hierarchii urzędniczej Wielkiego Księstwa Litewskiego w XIV–XVI w. powoduje trudności w dokładnym ustaleniu jej struktury oraz kompetencji poszczególnych urzędników. Wielcy książęta litewscy do zadań związanych z zarządzaniem prowincjami, powiatami, włościami, puszciami oraz dobrami gospodarskimi powoływali specjalnych urzędników¹² – namiestników, zwanych też dzierżawcami bądź starostami. W XV i XVI stuleciu określeń tych używano w odniesieniu do urzędników o podobnych kompetencjach, a od początku XVI w. już zamiennie¹³. Na kształtowanie się litewskiej hierarchii urzędniczej miało wpływ wiele czynników – zarów-

⁴ *Rewizja puszczy i pieriechodow zwierinyh w bywszem Welikom Kniazestwie Litowskom – – sostawlenna starostu mstibogowskim [mścibohoskim] Grigorijem Bogdanowiczem Wołowiczem w 1559 godu*, Wilna 1867 (dalej: *Rewizja*), passim.

⁵ Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie (dalej: AGAD), Kopia Warszawska Metryki Litewskiej (dalej: KWML), sygn. 208, ss. 42–53.

⁶ *Polski Słownik Biograficzny* (dalej: PSB), t. 1–46, Kraków–Wrocław–Warszawa 1935–2010, passim.

⁷ UWKL, t. 1: *Województwo wileńskie XIV–XVIII wiek*, pod red. A. Rachuby, oprac. H. Lulewicz, A. Rachuba, P. P. Romaniuk, przy współpracy U. Jemialianczuka i A. Macuka, Warszawa 2004, passim.

⁸ *Akty odnosziaszcziesja k istorii Zapadnoj Rossii*, t. 2, Sankt Peterburg 1846, nr 159, ss. 195–199; W. Pociecha, *Królowa Bona (1494–1557). Czasy i ludzie Odrodzenia*, t. 3, Poznań 1958, Poznań 1958, ss. 54–55, 69–75 i n.

⁹ LM. Knyga 231/12 (1540–1543). Nr 107, ss. 102–103.

¹⁰ LM. Knyga 6 (1528–1547). Nr 291, ss. 207–211.

¹¹ *Ustawa na wołoki hospodara korola Jeho Miłosti* [z 1557 r.], w: J. Jaroszewicz, *Obraz Litwy pod względem jej cywilizacji, od czasów najdawniejszych do końca wieku XVIII*, cz. II: *Litwa w pierwszych trzech wiekach po przyjęciu wiary chrześcijańskiej*, Wilno 1844 (dalej: *Ustawa na wołoki*), ss. 229–276.

¹² O ówczesnych jednostkach administracyjnych w terminologii źródeł: „włość” a „powiat”, „dwór gospodarski” a „powiat”, czyli o strukturze administracyjnej WKL zob. Z. Wojtkowiak, *Lithuania Transwilnensis saec. XIV–XVI. Podziały Litwy Północnej w późnym średniowieczu*, wyd. II, Poznań 2005, ss. 26–36, 39–40.

¹³ M. Lubawskij, *Oblastnoje dielenie i miestnoje uprawlenie Litowsko-russkago gosudarstwa ko wremieni izdania pierwago Litowskago Statuta*, Moskwa 1892, s. 149, 150 i n.

no miejscowych, wywodzących się z tradycji ruskiej, jak również zaczerpniętych w XV stuleciu z Królestwa Polskiego, a nawet państwa krzyżackiego¹⁴.

Od przełomu XIV i XV w. w wyniku ewolucji ustrojowej, zmierzającej do centralizacji państwa, zaczęła się tworzyć hierarchia urzędnicza odpowiedzialna za nadzór nad dobrami (włościami, puszciami) gospodarskimi. Władcy litewscy na miejsce usuwanych książąt dzielnicowych powoływali namiestników, będących organami władzy wielkksiążęcej¹⁵. Często funkcję namiestnika powierzano wojewodzie¹⁶.

Termin „starosta” pojawił się w Wielkim Księstwie Litewskim w XV w. w trakcie kształtowania się kadry urzędniczej powiązanej z jednostkami administracji terytorialnej (powiat, włość), podczas dopasowywania litewskich struktur administracyjnych do istniejących m.in. w Królestwie Polskim¹⁷. W źródłach litewskich, spisanych w języku ruskim (starobiałoruskim), zarządców powiatu mereckiego do około 1514 r. najczęściej nazywano namiestnikami, a po tej dacie przeważnie dzierżawcami lub starostami. Termin „namiestnik” nie był zresztą pojęciem jednoznacznym – stosowano go w XVI w. w odniesieniu do urzędników różnej rangi¹⁸.

Od początku XVI w., a dokładniej w okresie do wydania *I Statutu litewskiego* (1529), tytuł namiestnika tracił na znaczeniu – zastępowano go terminem „dzierżawca” bądź późniejszym „starosta”. Określano go też często łacińskimi nazwami *tenutarius* lub *capitaneus*¹⁹. Z upływem czasu tytuł namiestnika ulegał degradacji i zaczęto go stosować w odniesieniu do urzędnika podrzędnego wobec zarządcy powiatu lub włości²⁰.

Od przełomu XV i XVI w. na obszarze Wielkiego Księstwa Litewskiego mamy zatem do czynienia z ewolucją struktury administracyjnej, która pociągnęła za sobą zmiany terminologiczne urzędników zarządzających dobrami hospodara²¹. Reasumując, w literaturze przedmiotu uznano, że w języku polskim odzwierciedliła się ona aż w trzech wspomnianych już terminach: „namiestnik–dzierżawca–starosta”²².

---

¹⁴ W. Pocięcha, *Królowa Bona*, t. 3, s. 26; J. Ochmański, *Ruskie wzory organizacyjne w państwie litewskim XIV–XV wieku*, w: idem, *Dawna Litwa*, Olsztyn 1986, ss. 75–82; A. Kołodziejczyk, *Podziały administracyjne i urzędy na Podlasiu i Grodzieńszczyźnie w XV–XVI wieku*, w: *Puszcze wielkksiążęce na północnym Podlasiu i zachodniej Grodzieńszczyźnie w XV–XVI wieku*, pod red. J. Śliwińskiego, Olsztyn 2007 (dalej: *Puszcze wielkksiążęce*), s. 317; UWKL, t. 2, s. 12.

¹⁵ W. Pocięcha, *Królowa Bona*, t. 3, s. 25; S. Kasperczak, *Rozwój gospodarki folwarcznej na Litwie i Białorusi do połowy XVI wieku*, Poznań 1965, s. 218; UWKL, t. 2, s. 12.

¹⁶ UWKL, t. 2, s. 12.

¹⁷ W. Pocięcha, *Królowa Bona*, t. 3, s. 25, 26; A. Kołodziejczyk, op. cit., s. 317; UWKL, t. 2, s. 12.

¹⁸ UWKL, t. 2, s. 13.

¹⁹ A. Kołodziejczyk, op. cit., ss. 317–318, 332; UWKL, t. 2, s. 13.

²⁰ UWKL, t. 2, s. 13, 20.

²¹ W. Pocięcha, *Królowa Bona*, t. 3, s. 25; UWKL, t. 2, ss. 13–14.

²² UWKL, t. 2, s. 13.

Jeśli chodzi o obowiązki i przywileje tych urzędników, w ustawie z 1529 r. nakazano zarządcy zbieranie danin należnych gospodarowi. Zajmował się on zabezpieczeniem dochodów wielkksiążęcych na powierzonym mu obszarze oraz kontrolą wszelkich powinności świadczonych na rzecz hospodara²³. Zwrócono mu jednak uwagę, aby czynił to w sposób nieprzynoszący szkody poddanym wielkksiążęcom²⁴. Do jego zadań należało też organizowanie i dowodzenie obroną grodów (zamek) gospodarskich²⁵.

Z „upomnienia” Zygmunta I (1541) dowiadujemy się o zadaniach związanych z puszciami gospodarskimi. Zarządca mereckiej włości (puszczy) wielko-książęcej powinien znać przebieg granicy Puszczy Mereckiej, zwłaszcza z Prusami: „granicy starodawne ot puszc naszych, otkule se oni majut poczat, dostatoczne wywedał”²⁶. Ponadto miał się zajmować nadzorem budowania mostów i dróg, znajdujących się na jej obszarze: „i na rekach i na bołotach, i na inszych trudnych mestcach ku perebywanju mosty i hati robiti i dorog”²⁷.

Urzędnik ów musiał mieć dokładne informacje o przebywaniu grubej zwierzyny na podległym mu terenie. Na zlecenie łowczego wielkksiążęcego zajmował się przygotowaniem zaplecza niezbędnego podczas polowania z udziałem monarchy. Organizował żywność, noclegi, transport – potrzebne wielkiemu księciu i osobom towarzyszącym podczas łowów. Pod jego opieką znajdowały się też puszczańskie jeziora i rzeki. Pilnował, aby zgodnie z zaleceniem hospodara dwie trzecie ryb (lub pieniądze uzyskane z ich sprzedaży) trafiały do skarbu wielkksiążęcego. Jedna trzecia połowu (lub zysku ze sprzedaży) należała do niego. Nadzorował także eksploatację zasobów puszczańskich, a w szczególności wyrób tzw. towarów leśnych²⁸.

Ustawa z 1542 r. zalecała dzierżawcy zarządzanie gospodarstwem wielkiego księcia w taki sposób, aby zapewnić mu jak najlepszy rozwój i zwiększyć płynące z niego dochody²⁹. Do jego kompetencji należał, podobnie jak i wcześniej, pobór wszelkich danin we włości mereckiej, składanych na rzecz hospodara, oraz nadzór nad ludnością zobowiązaną do pracy w majątkach wielkksiążęcych. Podczas pobytu władcy na dworze w Mereczu miał dostarczać produkty żywnościowe potrzebne na jego wyżywienie³⁰. Odpowiadał też za inwentarz oraz majątek rucho-

---

²³ Z. Kiaupa, J. Kiaupienė, A. Kuncevičius, *Historia Litwy. Od czasów najdawniejszych do 1795 roku*, Warszawa 2008, s. 66; A. Kołodziejczyk, op. cit., ss. 318–320; 332.

²⁴ A. Kołodziejczyk, op. cit., s. 319.

²⁵ W. Pociecha, *Królowa Bona*, t. 3, s. 26; A. Kołodziejczyk, op. cit., s. 328.

²⁶ LM. Knyga 231/12 (1540–1543), nr 107, s. 102.

²⁷ Ibidem.

²⁸ A. Kołodziejczyk, op. cit., ss. 318–319.

²⁹ A. Kołodziejczyk, op. cit., s. 329, 333; J. Śliwiński, *Eksploatacja lasów na Podlasiu i Grodzieńszczyźnie*, w: *Puszcze wielkksiążęce*, s. 411 oraz przyp. 151.

³⁰ LM. Knyga 231/12 (1540–543), nr 107, s. 102.

my i nieruchomości, wchodzące w skład wiejskich dóbr gospodarskich³¹. Pod jego opieką znajdowały się wszystkie budynki i zabudowania gospodarcze danego folwarku³²: „Potom aby każdy dierżawca dwory naszy budował, opravował, ogorodił stawy, młyny, gdzie mogut byt, aby byli robleny”³³.

Miał także zarządzać magazynowaniem zboża, dbać o jego rozdział podczas wiosennych zasiewów oraz przydział na wyżywienie dla niewolnej czeladzi dworskiej³⁴: „Też, aby każdy dierżawca każdego dwora, gdzie jest czeljadź niewolnaja żywotiny u dworzech naszych miała dosyt i, owszeki, sochi dwornymi, aby czeljadź niewolnaja dwornymi sochami robili ku rozmnożeniu paszni [folwarku – ziemi uprawnej] i dworow naszych”³⁵. Zboże z zarządzanej włości, przeznaczone dla gospodarza, powinien przekazywać horodniczemu wielkksiążęcemu. Zajmował się również dostarczaniem dziarka (daniny) na wyżywienie załóg zamków gospodarskich. Niezbędne produkty przekazywał tam, gdzie według zaleceń władcy były one najbardziej potrzebne. Najczęściej jednak dierżawca dostarczał dziarko horodniczym zamków (jeśli tacy byli) znajdujących się na obszarze powierzonej mu włości³⁶.

Namiestnik (dierżawca, starosta) doradzał władcy, które ziemie (grunty) z podległych mu włości gospodarskich można podarować wskazanej przez monarchę osobie. Wielki książę niekiedy zasięgał jego rady w kwestii, czy ewentualna darowizna nie przyniesie szkody jego gospodarstwu. Gospodarz pytał zarządcę bezpośrednio lub za pośrednictwem wojewody. Jeśli dierżawca nie zgłaszał zastrzeżeń, gospodarz zlecał mu zajęcie się wprowadzeniem określonej donacji w życie³⁷.

Zadaniem zarządcy dóbr gospodarskich była prawdopodobnie również organizacja nowych osad wiejskich, choć bez możliwości ich lokacji na prawie miejskim. Do jego kompetencji należało także osadzanie ludzi na tzw. pustowszczyznach. W celu uniknięcia nadużyć w tym zakresie Zygmunt Stary wydał rozporządzenie, które dołączono do ustawy z 1542 r. Zalecał w nim, aby dierżawcy dawali ziemię tylko osobom, które posiadały jego pozwolenie (przywilej). W przypadku stwierdzenia bezprawnego użytkowania ziemi gospodarskiej nakazywał jej zwrot pod zarząd swojego dworu, któremu wcześniej podlegała³⁸: „Też ustawujem i grozno prikazujem, aby panowie wojewodowie, tak też

³¹ M. Lubawskij, op. cit., s. 370; A. Kołodziejczyk, op. cit., s. 329.

³² Z. Kiaupa, J. Kiaupienė, A. Kuncevičius, op. cit., s. 66; A. Kołodziejczyk, op. cit., s. 329, 333.

³³ LM. Knyga 6 (1528–1547), nr 291, s. 209.

³⁴ A. Kołodziejczyk, op. cit., s. 333.

³⁵ LM. Knyga 6 (1528–1547), nr 291, s. 210.

³⁶ A. Kołodziejczyk, op. cit., ss. 333–334.

³⁷ Ibidem, s. 329.

³⁸ Ibidem.

starosty i wsi dzierżawcy naszy czerez to nikomu, kakogo budź stanu, nie smieli pustowskich ziemi dawati, jako u województwach, tak u starostwach, tak też u dworzech naszym wsich, do naszoj woli gospodarskoj, a to wsim wam prikazujem pod łaskoju naszoju; a chto by za takowym daniem ot panow i za listom ich kotoryi ziemi naszy pustowski dierżał, a na to by w siebie listu naszogo – daniny nie miał, rozkazali jesmo tym pisarem naszym w takowych tyi ziemi naszy otbirati i zasia k tomu dworu naszemu priwłaszczati, w ktorom dworie tyi ziemi budut znajdieny³⁹. Zdarzało się jednak, że dzierżawcy nie stosowali się ani do wyżej cytowanego rozporządzenia, ani do innych podobnych zarządzeń gospodarów litewskich.

Dzierżawcy (starostowie) mereccy sprawowali władzę sadowniczą nad wszystkimi poddanymi wielkksiążęcymi, mieszkającymi na obszarze powierzonego im terytorium⁴⁰. Ich jurysdykcji podlegali do 1566 r. (tzn. do kolejnej reformy administracyjnej w Wielkim Księstwie Litewskim) urzędnicy gospodarscy, stojący niżej od nich w hierarchii administracyjnej lub społeczno-gospodarczej, tacy jak np. leśnicy⁴¹. *Ustawa na wołoki* (1557) zalecała, aby zarządcy sądzili też ludność pospolitą według norm *I Statutu litewskiego* (z 1529 r.): „Starostowie, Derżawcy i Tiwunowie, aby złodziejew i inych złoczyńcow karati kazali wodle Statutu⁴². Spod jurysdykcji zarządcy dóbr gospodarskich wyłączano możnowładztwo, które podlegało władzy sadowniczej wielkiego księcia litewskiego i miało tzw. egzempcję sadową⁴³. W cytowanej ustawie zawarto również instrukcje co do postępowania w sytuacji śmierci zarządcy⁴⁴.

Dzierżawcy przysługiwało prawo – jak już wspomniano – do części plonów z danej włości hospodara, które stanowiły jego dochód. Uzyskiwał zatem trzecią część żyta, czwartą część jarzyn oraz trzecią część z połowu ryb. Plony z przydworskiego ogrodu w całości należały do niego wtedy, gdy władca nie odwiedzał swojej włości. Wolno mu było także polować na obszarze hospodarskiej puszczy z pomocą przedstawicieli wielkksiążęcych służb łowiecko-leśnych. Oprócz tego, w czasie wiosennego rozdawania zboża oraz podczas wykonywania swoich obowiązków sadowo-administracyjnych, przysługiwało mu prawo do tzw. pokłonów (datków), które nie mogły być większe niż pół grosza lub były składane w postaci jednej kury⁴⁵.

³⁹ LM. Kknyga 6 (1528–1547), nr 291, s. 211.

⁴⁰ M. Lubawskij, op. cit., ss. 64–67, 174–190, 624–628, 782–783, 794, 810; W. Pocięcha, *Królowa Bona*, t. 3, s. 26; A. Kołodziejczyk, op. cit., s. 320, 328; UWKL, t. 2, s. 14.

⁴¹ W. Pocięcha, *Królowa Bona*, t. 3, s. 25.

⁴² *Ustawa na wołoki*, art. 43, s. 268.

⁴³ W. Pocięcha, *Królowa Bona*, t. 3, s. 26; A. Kołodziejczyk, op. cit., s. 328; UWKL, t. 2, s. 14.

⁴⁴ Zob. *Ustawa na wołoki*, art. 47, ss. 269–270.

⁴⁵ A. Kołodziejczyk, op. cit., s. 331, 333 i n.

Istotnym zjawiskiem, wpływającym na hierarchię urzędniczą, związaną z zarządaniem dóbr gospodarskich (a konkretnie – dzierżawców), były przekształcenia w kompetencjach tego urzędu, zwłaszcza za Zygmunta Starego, spowodowane rozdawnictwem dóbr (włości), w tym także z przekazywaniem przez monarchę całych włości w zastaw, w zamian za określone sumy pieniężne⁴⁶. Władca oddawał jakiś obszar włości w dzierżawę lub zastawiał zasłużonym albo znacznym swoim poddanym oraz innym, gdy potrzebował pieniędzy, m.in. na wypłatę żołdu dla wojska. Zastawianie dóbr wielkksiążęcych mogło przynieść jednorazowo sporą sumę pieniędzy w gotówce⁴⁷. Oddanie w dzierżawę miało na ogół formę listu zastawnego, wystawianego przez kancelarię wielkksiążęcą, opatrzonego w pieczęć monarszą: „I na to esmo emu dali ses nasz list z naszoju peczatju”⁴⁸.

W przywileju (liście) dotyczącym obszaru Puszczy Mereckiej z 4 lipca 1518 r. Zygmunt Stary oddał krajczemu Stanisławowi Grygoriewiczowi Ościkowi włość merecką w zastaw (dzierżawę) za udzieloną pożyczkę w wysokości tysiąca kop groszy litewskich: „Czinim znamenito, iż wzjali esmo ku ninesznej potrebe naszoj i zemskoi, ku zapłate służebnym naszym za ich służbu, w krajczogo naszogo, pana Stanisława Grygorewicza (Hrygorewicza, Hryhorewicza), woewodicza trockogo, tisjaczu kop groszej monety Welikogo Knjazstwa Litowskogo po desjati penjazej w grosz”⁴⁹. Nadanie obejmowało dwór Merecz wraz z miastem oraz inne miejscowości znajdujące się na terenie powiatu mereckiego (Puszczy Mereckiej). Także poddanych wielkksiążęcych z tego obszaru wraz ze wszystkimi ich powinnościami: „zastawili esmo emu dwor nasz Trockogo poweta Merecz z mestom, i z dworcycy Mereckimi, i so wsimi ljudmi Mereckogo poweta putnymi, i dannymi, i tjałnymi, i s konjuchi, i s konokormcy, i z lejcy, i z łowcy, i z psarcy, i z rybołowy, i so wsjakimi ich służbami, i z danmi groszowymi, i medowymi, i bobrowymi, i kunicznymi, i z djakły orżanymi i owsjanymi, i z senom podjakolnym s pentinyki, i s kołodinoju, i z mezlewoju, i s korczomnymi penjazmi, i so wsimi inymi popłatki i podatmi, kotoryi z mesta i z wołosti Mereckoe na nas chożywali”⁵⁰.

Powyższe nadanie wiązało się nie tylko z korzyściami ekonomicznymi dla nowego użytkownika. Miał on np. obowiązek przekazywania rocznie na potrzeby dworu wielkiego księcia m.in. stu beczek żyta, stu beczek owsa oraz stu wozów siana: „Niżli koli my hospodar, budem u Welikom Knjazstwe, togdy on maet na nasz przyezd dawati po stu boczok żyta, a po stu boczok owsa, a po stu woz sena, a mezlewa wsja z wołosti Mereckoe maet na nas że byti podle dawno-

⁴⁶ UWKL, t. 2, s. 14.

⁴⁷ W. Pocięcha, *Królowa Bona*, t. 3, ss. 54–58 i n.; K. Pietkiewicz, *Wielkie Księstwo Litewskie*, ss. 196–198; A. Kołodziejczyk, op. cit., s. 328.

⁴⁸ LM. Knyga 11 (1518–1523), nr 22, s. 57.

⁴⁹ Ibidem.

⁵⁰ Ibidem.

go obyczają”⁵¹. Dzierżawca powinien też przygotować miejsca postoju, kwatery oraz zaopatrzenie dla władcy, gdy ten przebywał na obszarze nadanej dzierżawy mereckiej: „A koli my sami, hospodar, budem w Mereczy, i on maet nas stacejami, powodami podnimati po tomu, kak i pered tym bywało”⁵².

Prawo do dzierżawy oraz pobierania płynących z niej korzyści działało do czasu, dopóki władca nie zwrócił pożyczonych pieniędzy. Dzierżawa z powodu niespłacenia długu stawała się dziedziczna: „maet pan Stanisław tot dwor nasz Merecz w toj wyszejpisanej sume penjazej derżati do tych czasow, poki my tyi penjazi, tisjaczu kop groszej emu otłożym. A estli by sja nad nim Bożja wolja stała, smert ego zaszła, my żony i detej ne maem s togo derżanja ruszati, oliż tyi penjazi im otłożym, a ne otłożwszy tych penjazej ne maem togo dwora z ich ruk wyjmowati”⁵³.

Dzierżawę tego typu można było sprzedać, ale tylko po uzyskaniu zgody wielkiego księcia w formie listu (przywileju). Taką zgodę od Zygmunta Starego w okresie grudzień 1519 – sierpień 1520 r. otrzymał np. wojewoda nowogrodzki Jan Zabrzeziński. Odkupił on dzierżawę merecką od potomków zmarłego dzierżawcy Stanisława Grigoriewicza Ościka. Monarcha nadał mu ją, ale już na określony czas – cztery lata: „Ino my, baczeczy w tom požitok nasz zemskij, i na żedane pana woewody ego miłosti nowgorodskiego, to wczinili: tuju sumu penezej tiseczju kop groszej dozwołili to emu otłożiti i tot dwor nasz Merecz w tych penezjach dali esmo emu na wybirane penezej ego na czotyri gody z mestom i so wsimi ljudmi togo dwora naszego”⁵⁴.

Wojewoda Zabrzeziński otrzymał zatem na cztery lata prawo do wszystkich dochodów płynących z tej dzierżawy: „w tye czotyri gody, a maet on z ljudej naszich służby i płaty meti, kitorie pered tym na nas bywali”⁵⁵. Jedynym jego obowiązkiem wobec władcy miało być zapewnienie mu miejsca postoju, kwater oraz zaopatrzenia i utrzymania podczas jego pobytu (czyli stacji) na obszarze włości mereckiej: „niżli koli my budem tam u Mereczy, togdy on maet nas stacejami i inymi reczmi podnimati podle dawnogo obyczają”⁵⁶. Po upływie owych czterech lat dzierżawione ziemie miały być oddane w dożywotnie władanie Janowi Zabrzezińskiemu, ale już na prawach zwykłej dzierżawy – bez specjalnych przywilejów: „A kak tye czotyri gody wyjdut, my, z łaski naszoe, tot dwor Merecz daem emu ot nas w derżane do ego żywota [w dożywocie], a służby i płaty wsi naszi i wradnikow [urzędników] naszich i też pasznja dwornaja zasja maet na nas i na wradnikow naszich dawana byti po tomu, kak i pered tym bywało”⁵⁷.

⁵¹ Ibidem.

⁵² Ibidem.

⁵³ Ibidem.

⁵⁴ LM. Knyga 10 (1440–1523), nr 42, s. 59.

⁵⁵ Ibidem.

⁵⁶ Ibidem.

⁵⁷ Ibidem.

Potwierdzenie dożywotnich praw do dzierżawy mereckiej Jan Zabrzeziński otrzymał na mocy listu Zygmunta Starego wydanego w Toruniu 2 czerwca 1520 r.: „Zygmunt krol daie woiewodzie nowogrodzskiemu Janowi Zabrzezińskiemu dobra Merecz prawem dożywotnym za służby iego y za sumę, kthorei na zapłacenie żołnierzom pozyczył tyśiąć kop na dworach grodzienskich od krolia iemu zapisanych”⁵⁸.

W poniższym wykazie zostały przedstawione osoby pełniące funkcje zarządców mereckich (tytułowanych zamiennie: namiestnikami, dzierżawcami, starostami) od schyłku XV do początku XVII stulecia⁵⁹.

Jan (Hanus) Dowgirdowicz (Dagirdowicz)

Tytuł	Data	Źródło
dzierżawca Merecza (<i>tenutarius</i> in Merecz)	15 III 1481	KDKDW ⁶⁰ , nr 316, s. 374; UWKL, t. 2, nr 99, s. 73

Michał (Michajło) Marcinowicz

Tytuł	Data	Źródło
namiestnik merecki	27 VII 1486	LM, knyga 4 (1479–1491), nr 3, s. 40; UWKL, t. 2, nr 100, s. 73 ⁶¹
	26 V 1488	LM, knyga 4 (1479–1491), nr 9, s. 44

Birbaszow

Tytuł	Data	Źródło
namiestnik merecki	28 X 1488	LM. Knyga 4 (1479–1491), nr 23.2, s. 79

Michał (Michajło) Marcinowicz (ponownie)

Tytuł	Data	Źródło
namiestnik merecki	1489	R. Petrauskas, s. 318 ⁶²

Stanisław Hlebowicz⁶³

Tytuł	Data	Źródło
namiestnik (starosta) merecki	16–22 VIII 1492	LM. Knyga 15 (1528–1538), nr 144, s. 183; nr 168, s. 219; UWKL, t. 2, nr 101, s. 73
namiestnik (dzierżawca, starosta) merecki	28 VIII 1492	K. Pietkiewicz, <i>Wielkie Księstwo Litewskie</i> , s. 213
namiestnik merecki	30 X 1492	LM. Knyga 5 (1427–1506), nr 10.3; UWKL, t. 2, nr 101, s. 73

⁵⁸ LM. Knyga 1 (1380–1584), nr 80, s. 37.

⁵⁹ Wykaz zawiera nazwiska osób, które sprawowały urząd zarządcy dóbr mereckich, daty pełnienia tego urzędu oraz źródła, z których pochodzą informacje na ten temat. Został opracowany chronologicznie – według kolejności sprawowania urzędu. Obrazuje również terminologię stosowaną w odniesieniu do omawianego zarządcy dóbr gospodarskich.

⁶⁰ *Kodeks dyplomatyczny katedry i diecezji wileńskiej*, Wydawnictwa Komisji Historycznej Polskiej Akademii Umiejętności, nr 81, t. 1, z. 1, wyd. ks. J. Fijałek i W. Semkowicz, Kraków 1932.

⁶¹ W UWKL (t. 2, nr 100, s. 73) wystąpił błąd – jest marzec, a powinno być lipiec, gdyż taki miesiąc występuje w dokumencie, na który powołują się autorzy (LM. Knyga 4 (1479–1491), nr 3, s. 40).

⁶² R. Petrauskas, *Lietuvos Diduomenė XIV a. pabaigoje – XV a. Sudetis – struktūra – valdžia*, Vilnius 2003, s. 318; por. UWKL, t. 2, nr 100, s. 73.

⁶³ UWKL, t. 1, s. 655.

Grzegorz Stanisławowicz Ościk (Hrehory Stankowicz Ostykowicz, Ostyk, Ościkowicz)

Tytuł	Data	Źródło
namiestnik merecki	10 V 1494	UWKL, t. 2, nr 102, s. 73

Stanisław Hlebowicz (ponownie) (zm. 1513⁶⁴)

Tytuł	Data	Źródło
namiestnik merecki	22 VII 1494	LM. Knyga 6 (1494–1506), nr 89, s. 103
namiestnik (dzierzawca, starosta) merecki	25 VII 1494	K. Pietkiewicz, <i>Wielkie Księstwo Litewskie</i> , s. 213
namiestnik merecki	14 IX 1494	LM. Knyga 6 (1494–1506), nr 93, s. 105
	20–22 I 1495	LM. Knyga 6 (1494–1506), nr 617, s. 351; UWKL, t. 2, nr 101, s. 73

Grzegorz Stanisławowicz Ościk (ponownie)⁶⁵

Tytuł	Data	Źródło
namiestnik merecki	7 IV–29 IV 1495	LM. Knyga 6 (1494–1506), nr 104, s. 109; UWKL, t. 2, nr 102, s. 73
	26 VI–25 VII 1495	LM. Knyga 6 (1494–1506), nr 108, s. 110; nr 117, s. 113
	26 II–24 VI 1496	LM. Knyga 6 (1494–1506), nr 138–139, s. 122; nr 144–147, ss. 124–125; nr 150, s. 127; nr 174, s. 136; nr 181, s. 140; nr 234, ss. 162–163
	31 VIII–19 XI 1496	LM. Knyga 6 (1494–1506), nr 211, s. 151; nr 213, s. 152; nr 215–216, ss. 153–154; nr 568, s. 336
	6 I 1497	LM. Knyga 6 (1494–1506), nr 218, s. 155
	17 III–5 IV 1497	LM. Knyga 6 (1494–1506), nr 219, s. 156; nr 224, s. 158
	13 X 1497	LM. Knyga 6 (1494–1506), nr 241, s. 166
	14 III–1 VI 1498	LM. Knyga 6 (1494–1506), nr 250–252, ss. 171–172; nr 254–255, ss. 173–174; nr 258, s. 175; nr 262, s. 177; nr 270, s. 180
	2 XI–10 XII 1498	LM. Knyga 6 (1494–1506), nr 282, s. 186; nr 516, s. 303
	25 IV–23 VII 1499	LM. Knyga 6 (1494–1506), nr 302–303, ss. 198–199; nr 308, s. 202; nr 312, s. 204; nr 317, s. 207; nr 321, s. 210; nr 323–324, s. 212; nr 327, s. 213; nr 355, s. 229; nr 592, s. 343
	21 IX–21 XI 1499	LM. Knyga 6 (1494–1506), nr 337, s. 218; nr 339, s. 221; nr 342–346, ss. 223–225; nr 363–365, ss. 233–234
	18 III 1500 ⁶⁶	LM. Knyga 6 (1494–1506), nr 360, s. 231

⁶⁴ G. Małczyńska, *Hlebowicz Stanisław*, PSB, t. 9, ss. 544–545; inaczej K. Pietkiewicz, *Wielkie Księstwo Litewskie*, s. 213.

⁶⁵ UWKL, t. 1, s. 702.

⁶⁶ Dokument ten (LM. Knyga 6 (1494–1506), nr 360, s. 231) wydawcy błędnie datują na 1501 r. Powinien być rok 1500, gdyż Grzegorz Stanisławowicz Ościk, dostał się do niewoli moskiewskiej podczas bitwy nad Wiedroszą 14 VII 1500 r. (UWKL, t. 2, nr 102, s. 73).

Michał Lwowicz Gliński (Hliński) (zm. 15 września 1534)⁶⁷

Tytuł	Data	Źródło
namiestnik merecki	28 VIII–12 X 1501	LM. Knyga 6 (1494–1506), nr 461–462, s. 273; nr 480, s. 283; LM. Knyga 25 (1387–1546), nr 83, s. 145; UWKL, t. 2, nr 103, s. 73
	5 I–29 VI 1502	LM. Knyga 6 (1494–1506), nr 464–466, ss. 274–276; nr 469–475, ss. 277–280; LM. Knyga 15 (1528–1538), nr 127.1, s. 158; LM. Knyga 25 (1387–1546), nr 123–124, ss. 183–184
namiestnik merecki; <i>tenutarius</i> in Merecz	18 VIII 1502 –22 X 1503	LM. Knyga 227/8 (1533–1535), nr 341, s. 159; LM. Knyga 5 (1427–1506), nr 148–150, ss. 265–67; LM. Knyga 6 (1494–1506), nr 480, s. 283; nr 483–484, s. 285; nr 486–487, s. 286; nr 491–492, s. 289; nr 496–497, ss. 291–292; nr 499, s. 293; nr 501, s. 294; nr 505, s. 297; nr 507–508, s. 299; nr 515, s. 302; nr 517, s. 304; nr 521, s. 307; LM. Knyga 25 (1387–1546), nr 6, s. 70; nr 95, s. 155; nr 102, ss. 162–163; nr 110, s. 168; nr 117, s. 176; nr 220, s. 274
namiestnik merecki	I 1504	LM. Knyga 5 (1427–1506), nr 152, s. 268
	25 II 1504	LM. Knyga 6 (1494–1506), nr 518, s. 304
	11 IX–14 X 1504	LM. Knyga 6 (1494–1506), nr 534–535, ss. 315–316; LM. Knyga 25 (1387–1546), nr 171, s. 234
	12–13 XII 1504	LM. Knyga 5 (1427–1506), nr 154–155, ss. 269–270
	27 I–8 II 1505	LM. Knyga 6 (1494–1506), nr 523–524, ss. 308–309; nr 527, s. 310; UWKL, t. 2, nr 103, s. 73

Jerzy Pac (zm. 1505/1506)⁶⁸

Tytuł	Data	Źródło
namiestnik (dzierżawca) merecki	20 II–13 III 1505	LM. Knyga 6 (1494–1506), nr 528, s. 311; nr 531, s. 314; UWKL, t. 2, nr 104, s. 73
namiestnik (dzierżawca, starosta) merecki	8 VI 1505	K. Pietkiewicz, <i>Wielkie Księstwo Litewskie</i> , s. 213

Stanisław Janowicz Zabrzeziński (zm. 24 lutego 1507)⁶⁹

Tytuł	Data	Źródło
namiestnik merecki	29 IV 1506	LM. Knyga 6 (1494–1506), nr 19, s. 64; UWKL, t. 2, nr 105, s. 73
<i>tenutarius</i> in Merecz	7 XII 1506	LM. Knyga 8 (1499–1514), nr 181, s. 180
namiestnik merecki	22–24 II 1507	LM. Knyga 8 (1499–1514), nr 197–198, ss. 192–193

⁶⁷ W. Pociecha, *Gliński Michał*, PSB, t. 8, ss. 65–69; por. UWKL, t. 1, s. 655.

⁶⁸ J. Wiśniewski, *Pac Jerzy*, PSB, t. 24, ss. 703–704.

⁶⁹ UWKL, t. 1, s. 753; t. 2, s. 677.

Jerzy Mikołajewicz Radziwiłł (zm. w kwietniu 1541)⁷⁰

Tytuł	Data	Źródło
namiestnik merecki	20 X 1508	LM. Knyga 8 (1499–1514), nr 552, s. 404
	7 XII 1508	LM. Knyga 8 (1499–1514), nr 366, s. 282; UWKL, t. 2, nr 106, s. 73
<i>capitaneus</i> in Merecz; namiestnik merecki; <i>tenutarius merecensis</i>	17 IX–2 X 1509	LM. Knyga 8 (1499–1514), nr 444, s. 328; nr 585, s. 433; LM. Knyga 25 (1387–1546), nr 97, s. 160
dzierżawca merecki	II 1510	LM. Knyga 25 (1387–1546), nr 30, s. 97
namiestnik merecki	15 IV 1510	LM. Knyga 8 (1499–1514), nr 477, s. 348
	18 VI–10 VII 1510	LM. Knyga 8 (1499–1514), nr 398, s. 299; nr 486–488, ss. 353–355; nr 493–495, ss. 357–358; nr 503, s. 365; nr 505, s. 366
namiestnik merecki	12 V–10 VI 1511	LM. Knyga 227/8 (1533–1535), nr 323, s. 145; LM. Knyga 8 (1499–1514), nr 609, s. 446; LM. Knyga 9 (1511–1518), nr 3, s. 75; LM. Knyga 25 (1387–1546), nr 163, s. 227
namiestnik merecki; <i>tenutarius Merecensis</i> ; dzierżawca merecki	22 VII–26 VIII 1511	LM. Knyga 1 (1380–1584), nr 146, s. 47; LM. Knyga 9 (1511–1518), nr 71, s. 110; LM. Knyga 11 (1518–1523), nr 82, s. 99; LM. Knyga 25 (1387–1546), nr 76, s. 133; nr 113, s. 171
namiestnik merecki	15 III 1512	LM. Knyga 9 (1511–1518), nr 26, s. 91
	13 VIII–13 IX 1512	LM. Knyga 8 (1499–1514), nr 618, s. 459; LM. Knyga 9 (1511–1518), nr 105, s. 125; nr 110, s. 127; nr 267, s. 199
dzierżawca merecki	2 VI 1513	<i>Radziwiłłowskie Akty</i> ⁷¹ , nr 1, s. 23
namiestnik merecki	9 I 1514	LM. Knyga 9 (1511–1518), nr 478, s. 276
dzierżawca (namiestnik) merecki	6 III 1514	LM. Knyga 8 (1499–1514), nr 156, s. 162; LM. Knyga 9 (1511–1518), nr 545(7), s. 302
namiestnik merecki	20 IV–6 V 1514	LM. Knyga 9 (1511–1518), nr 509, s. 287; UWKL, t. 2, nr 106, s. 73

Grzegorz Stanisławowicz Ościk⁷² (ponownie) (zm. na początku 1519 r.⁷³)

Tytuł	Data	Źródło
dzierżawca merecki	22 VII 1514	UWKL, t. 2, nr 107, s. 73

⁷⁰ G. Błaszczuk, *Radziwiłł Jerzy*, PSB, t. 30, ss. 225–229; UWKL, t. 1, s. 714.

⁷¹ *Radziwiłłowskie Akty iz sobranija Rossijskoj nacionalnoj biblioteki. Perwaja połowina XVI w.*, wyd. M. M. Krom, *Pamjatniki istorii wostocznoj Ewropy. Istoczniki XV–XVIII w.*, t. 6, Moskwa–Warszawa 2002, nr 1, s. 23.

⁷² Grzegorz Ościk jako namiestnik merecki występuje także w dokumencie datowanym na 4 VIII 1523 (LM, knyga 12 (1522–1529), nr 217, s. 239); jest tu jednak najprawdopodobniej pomyłka w dacie, ponieważ wspomniany namiestnik zmarł na początku 1519 r.

⁷³ A. Winiarska, *Ościk Grzegorz*, PSB, t. 24, ss. 609–610; UWKL, t. 1, s. 702.

Jerzy Hlebowicz⁷⁴ (zm. po 1520 r.⁷⁵)

Tytuł	Data	Źródło
dzierżawca merecki	1514	UWKL, t. 2, nr 108, s. 74
	15 I 1516	LM. Knyga 9 (1511–1518), nr 361, s. 233
	29 IV 1516	LM. Knyga 25 (1387–1546), nr 147, s. 208; UWKL, t. 2, nr 108, s. 74
W pocz. lipca 1518 r. została mu odebrana dzierżawa merecka. W zamian uzyskał 7 VII 1518 r. dzierżawę wołkową w dożywocie ⁷⁶	pocz. lipca 1518	LM. Knyga 10 (1440–1523), nr 15, s. 43; LM. Knyga 11 (1518–1523), nr 24, s. 58; UWKL, t. 2, nr 108, s. 74

Stanisław Ościk⁷⁷ (zm. przed wrześniem 1519⁷⁸)

Tytuł	Data	Źródło
dzierżawca merecki (w zamian za zastaw 1000 kop gr. lit.)	4 VII 1518	LM. Knyga 10 (1440–1523), nr 13, ss. 41–42; LM. Knyga 11 (1518–1523), nr 22, s. 57; UWKL, t. 2, nr 109, s. 74
	marzec 1519	LM. Knyga 11 (1518–1523), nr 65, s. 81
dzierżawca merecki	9 IX 1519	LM. Knyga 11 (1518–1523), nr 80, s. 96

Jan Janowicz Zabrzeziński⁷⁹

Tytuł	Data	Źródło
dzierżawca merecki – w zamian za wykupienie zastawu od potomków Stanisława Grigoriewiczza Ościka za 1000 kop gr. lit.	grudzień 1519/ sierpień 1520	LM. Knyga 10 (1440–1523), nr 42, s. 59; UWKL, t. 2, nr 110, s. 74
dzierżawca merecki	25 III 1520	LM. Knyga 227/8 (1533–1535), nr 360, s. 167
dzierżawca merecki – dożywocie w zamian za zastaw 1000 kop gr. lit.	2 VI 1520 ⁸⁰	LM. Knyga 1 (1380–1584), nr 80, s. 37; UWKL, t. 2, nr 110, s. 74 ⁸¹

⁷⁴ Dzierżawcą mereckim nazywany jest także w dokumencie z 12 I 1520 r. (LM, knyga 25 (1387–1546), nr 146, s. 207). Tu jednak najprawdopodobniej błąd w dacie, ponieważ dokument datowany na grudzień 1519/sierpień 1520 (LM, knyga 10 (1440–1523), nr 42, s. 59) informuje o tym, że dzierżawcą mereckim został wtedy Jan Janowicz Zabrzeziński – w zamian za wykupienie zastawu od potomków Stanisława Ościka.

⁷⁵ G. Małczyńska, *Hlebowicz Jerzy*, PSB, t. 9, ss. 542–543.

⁷⁶ O zabraniu Jerzemu Hlebowiczowi dzierżawy mereckiej i otrzymaniu przez niego w zamian dzierżawy wołkowej jest również mowa w dokumencie z 18 XI 1518 r. (LM, knyga 10 (1440–1523), nr 34, s. 54; LM. Knyga 11 (1518–1523), nr 45, s. 70).

⁷⁷ UWKL, t. 1, s. 703.

⁷⁸ UWKL, t. 2, nr 109, s. 74 oraz s. 628.

⁷⁹ UWKL, t. 1, s. 753.

⁸⁰ Dokument datowany na 2 VI 1520 r. (LM. Knyga 10 (1440–1523), nr 58, s. 70; UWKL, t. 2, nr 111, s. 74) informuje o tym, że Jerzy Mikołajewicz Radziwiłł miał spłacić sumę zastawną Janowi Zabrzezińskiemu w wysokości 1000 kop groszy litewskich i w zamian za to uzyskać pod zastaw włość wielkksiążęcą Mercz. Do oddania Mercza Radziwiłłowi jednak nie doszło i Jan Zabrzeziński jako dzierżawca merecki występował nadal m.in. w latach 1522–1530.

⁸¹ Tutaj wystąpił błąd w dacie – podano, że Mercz został zastawiony 2 VI 1521 r., a zastaw ten miał miejsce 2 VI 1520 r. Wiadomo, że przywilej ten został wystawiony przez monarchę podczas jego pobytu w Toruniu w 1520 r. (a nie w 1521), jak to dość powszechnie podaje się w literaturze, np. M. Lubawskij, op. cit., s. 149, 176; W. Pocięcha, *Królowa Bona*, t. 3, s. 101; M. Malczewska, *Latyfundium Radziwiłłów w XV do połowy XVI wieku*, Warszawa–Poznań 1985, s. 90, 157.

dzierżawca merecki	3-4 I 1522	LM. Knyga 227/8 (1533-1535), nr 355, s. 167 ⁸² ; LM. Knyga 10 (1440-1523), nr 98, s. 96
dobra mereckie w dożywocie w zamian za odstąpienie gospodarowi sumy zastawnej – czyli gospodar w 1512 r. odzyskiwał swoje dochody z Mercza	10 III 1522	LM. Knyga 1 (1380-1584), nr 184, s. 53; LM. Knyga 15 (1528-1538), nr 224, s. 289; UWKL, t. 2, nr 110, s. 74
dzierżawca merecki	kwiecień – 23 XII 1522	LM. Knyga 224/4 (1522-1530), nr 2, s. 42; nr 8-10, ss. 47-48; nr 19, s. 56; nr 26, s. 60; nr 36, s. 67; LM. Knyga 227/8 (1533-1535), nr 356-359, s. 167; LM. Knyga 10 (1440-1523), nr 100-101, s. 99; nr 107, s. 103; nr 109, s. 105; nr 113, s. 108; nr 116, s. 112; nr 120, s. 113; LM. Knyga 11 (1518-1523), nr 89, s. 103; nr 91, s. 105; nr 109, s. 115; nr 115, s. 120; nr 117, s. 121; nr 129, s. 127; nr 137, s. 132; nr 148, s. 141; LM. Knyga 12 (1522-1529), nr 1, s. 119; nr 7, s. 122; nr 9, s. 124; nr 12-13, ss. 126-127; nr 30, s. 137; nr 37, s. 141; nr 70, s. 159; nr 73-76, ss. 162-164; nr 80, s. 166; nr 84, s. 168; nr 94, s. 172; nr 98-99, ss. 174-175; nr 104, s. 178; nr 107, s. 180; nr 119, s. 185; nr 130, s. 193; LM. Knyga 25 (1387-1546), nr 18, s. 87; nr 72, ss. 130-131
	7-15 III 1523	LM. Knyga 12 (1522-1529), nr 161, s. 209; nr 163, s. 211; nr 165, s. 212
	30 V-24 VI 1523	LM. Knyga 224/4 (1522-1530), nr 61, s. 84; LM. Knyga 12 (1522-1529), nr 193, s. 227; nr 205, s. 233
	13 VIII-1 IX 1523	LM. Knyga 12 (1522-1529), nr 226, s. 244; LM. Knyga 25 (1387-1546), nr 34, s. 100
	25 X 1523	LM. Knyga 12 (1522-1529), nr 251, s. 259
	11 I 1524	LM. Knyga 227/8 (1533-1535), nr 339, s. 157; LM. Knyga 12 (1522-1529), nr 277, s. 273
	23 IV 1524	LM. Knyga 12 (1522-1529), nr 324, s. 295
	czerwiec – 29 X 1524	LM. Knyga 224/4 (1522-1530), nr 144, s. 130; nr 154, s. 136; LM. Knyga 227/8 (1533-1535), nr 361, s. 168; LM. Knyga 12 (1522-1529), nr 360, s. 311; nr 365, s. 313; nr 394, s. 329; nr 419, s. 344; LM. Knyga 14 (1524-1529), nr 376.(318), s. 170; nr 424.(360), s. 183; nr 486, s. 202; LM. Knyga 15 (1528-1538), nr 47, s. 87
	15-17 I 1525	LM. Knyga 14 (1524-1529), nr 682.(594), s. 283; nr 687.(599), s. 284
	2 VI 1525	LM. Knyga 14 (1524-1529), nr 769.(671), s. 315
	10 VII-17 VIII 1525	LM. Knyga 224/4 (1522-1530), nr 201, s. 169; LM. Knyga 12 (1522-1529), nr 513, s. 405; LM. Knyga 14 (1524-1529), nr 772.(674), s. 318
	14 XII 1525	LM. Knyga 224/4 (1522-1530), nr 221, ss. 187-188
	1 IX 1526	LM. Knyga 12 (1522-1529), nr 596, s. 456
	15 X 1526	LM. Knyga 12 (1522-1529), nr 619, s. 476
	kwiecień 1527	LM. Knyga 227/8 (1533-1535), nr 363, s. 168; LM. Knyga 14 (1524-1529), nr 50.(48), s. 99
	30 IV – wrzesień 1528	LM. Knyga 224/4 (1522-1530), nr 256, s. 221; nr 258, s. 224; nr 266, s. 228; nr 277, s. 237; nr 283, s. 242; nr 296, s. 250; nr 301, s. 255; nr 303, s. 257; LM. Knyga 227/8 (1533-1535), nr 343, s. 161; LM. Knyga 12 (1522-1529), nr 669, s. 513; nr 674, s. 518; nr 676, s. 519; nr 677, s. 521; nr 680, s. 523; nr 682, s. 524; nr 685, s. 526; LM. Knyga 14 (1524-1529), nr 639.(555), s. 263; LM. Knyga 15 (1528-1538), nr 2, s. 52; nr 10-11, ss. 58-59; nr 24, s. 70; nr 27, s. 73; nr 36, s. 79; nr 64, s. 102; nr 66, s. 104; nr 135, s. 171; LM. Knyga 25 (1387-1546), nr 46, s. 114
	3 XI 1528	LM. Knyga 224/4 (1522-1530), nr 324, s. 270
	17 XII 1528-14 III 1529	LM. Knyga 224/4 (1522-1530), nr 334-335, ss. 276-277; nr 352, s. 295; nr 359, s. 302; nr 362, s. 304; nr 371, s. 309; LM. Knyga 12 (1522-1529), nr 693-695, ss. 531-533; nr 697, s. 536; nr 699, s. 538; nr 702, s. 540; nr 705, s. 543; nr 774, s. 623; LM. Knyga 15 (1528-1538), nr 56, s. 95; nr 68, s. 108

⁸² Tutaj błąd wydawców tej książki *Metryki Litewskiej* w datacji tego dokumentu; zamiast roku 1519 powinien być najprawdopodobniej rok 1522.

dzierzawca merecki	27 V 1529	LM. Knyga 224/4 (1522–1530), nr 381, s. 318
	24 VIII–6 IX 1529	LM. Knyga 224/4 (1522–1530), nr 355, s. 297; LM. Knyga 15 (1528–1538), nr 80, s. 119; nr 81, s. 121; nr 83, s. 122; LM. Knyga 25 (1387–1546), nr 130, s. 191; nr 149, s. 210
	24 X–17 XI 1529	LM. Knyga 224/4 (1522–1530), nr 389, s. 328; nr 398, s. 335; LM. Knyga 25 (1387–1546), nr 153, s. 214
	13 I 1530	LM. Knyga 224/4 (1522–1530), nr 429, s. 352
	31 V 1530	LM. Knyga 227/8 (1533–1535), nr 353, s. 166
	31 IX 1530	UWKL, t. 2, nr 110, s. 74

Paweł Holszański

Tytuł	Data	Źródło
dzierzawca merecki	1530–1531(?)	J. Wiśniewski, s. 66 ⁸³

Maciej Janowicz Kłoczko⁸⁴ (zm. 1543⁸⁵)

Tytuł	Data	Źródło
dzierzawca merecki	21 II 1531 ⁸⁶	LM. Knyga 225/6 (1528–1547), nr 161, s. 116; UWKL, t. 2, nr 112, s. 74
starosta merecki	10 IV 1532	LM. Knyga 15 (1528–1538), nr 152, s. 194
dzierzawca merecki	10 X–21 XI 1533	LM. Knyga 225/6 (1528–1547), nr 170, s. 120; nr 171–173, ss. 122–124; nr 182, s. 128; nr 184–187, ss. 129–132; nr 190, s. 134; LM. Knyga 15 (1528–1538), nr 209, s. 277; UWKL, t. 2, nr 112, s. 74
	7 VII 1534	LM. Knyga 227/8 (1533–1535), nr 294, s. 130

Jan Janowicz Zabrzeziński (ponownie)⁸⁷ (zm. przed 14 VI 1538⁸⁸)

Tytuł	Data	Źródło
dzierzawca merecki (w dożywocie) z poręki Bony	3–5 II 1536	LM. Knyga 1 (1380–1584), nr 18, s. 25; nr 503, s. 105; UWKL, t. 2, nr 113, s. 74
dzierzawca merecki	22 II 1537	LM. Knyga 25 (1387–1546), nr 229, s. 281
	1 V 1537	LM. Knyga 25 (1387–1546), nr 203, s. 258
	10 IX 1537	UWKL, t. 2, nr 113, s. 74

⁸³ J. Wiśniewski, *Dzieje osadnictwa w powiecie sejneńskim od XV do XIX wieku*, w: *Materiały do dziejów ziemi sejneńskiej*, pod red. J. Antoniewicza, t. 1, Białystok 1963, s. 66.

⁸⁴ T. Wasilewski, *Kłoczko Maciej*, PSB, t. 13, ss. 48–49.

⁸⁵ Data dzienna jego śmierci jest niepewna. Według akt *Metryki Litewskiej* zmarł między 5 a 26 II 1543 r., a według inskrypcji nagrobkowej – 11 IV tegoż roku. Być może to data pogrzebu; T. Wasilewski, op. cit., s. 48.

⁸⁶ W dokumencie datowanym na 28 II 1531 (LM, knyga 225/6 (1528–1547), nr 164, s. 118) wymieniony został namiestnik merecki nieboszczyk Simon (brak innych informacji na temat tej osoby).

⁸⁷ UWKL, t. 1, s. 753.

⁸⁸ UWKL, t. 2, nr 113, s. 74 oraz s. 676; *Urzednicy centralni i dostojnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego XIV UWKL XVIII wieku*. Spisy, oprac. H. Lulewicz, A. Rachuba, Kórnik 1994, s. 251.

Jan Siemienowicz (Semenowicz) (zm. przed 9 XI 1540⁸⁹)

Tytuł	Data	Źródło
urzędnik (wradnik) merecki	1538	AGAD, KWML 208, s. 43
	1538–1539?	AGAD, KWML 208, s. 49

Mikołaj Szymkowicz Jundziłł

Tytuł	Data	Źródło
namiestnik merecki królowej Bony ⁹⁰	11 XI 1539	LM. Knyga 25 (1387–1546), nr 93, s. 150
	1540–1543	LM. Knyga 231/12 (1540–1543), nr 69, s. 80; nr 107, s. 102 ⁹¹
dzierzawca merecki	12 II 1541	LM. Knyga 231/12 (1540–1543), nr 57, s. 56
	maj 1542	LM. Knyga 25 (1387–1546), nr 223, s. 276
urzędnik (wradnik) merecki królowej Bony	6 VII 1542	LM. Knyga 230/11 (1542 m.), nr 3, s. 7

Stanisław Andrzejewicz Dowojno⁹² (zm. 6 X 1566⁹³)

Tytuł	Data	Źródło
dzierzawca merecki	5 XI 1546	UWKL, t. 2, nr 115, s. 74
	30 V 1547	LM. Knyga 1 (1380–1584), nr 414, ss. 89–90 ⁹⁴ ; UWKL, t. 2, nr 115, ss. 74–75
	sierpień 1547	LM. Knyga 1 (1380–1584), nr 183, s. 53
być może dzierzawca merecki, gdy do- bra te posiadała królowa Barbara (Ra- dziwiłłówna), żona Zygmunta Augusta	1 V 1549 – przed 21 VI 1550	UWKL, t. 2, nr 115, s. 75 ⁹⁵
dzierzawca merecki	21 VI 1550	LM. Knyga 1 (1380–1584), nr 141, s. 47
	14 XI 1550	LM. Knyga 1 (1380–1584), nr 82, s. 37
starosta merecki	12 V–28 XI 1555	MWKL. Knyga 43 (1523–1560), nr 20, s. 65
	1559	Rewizja, s. 38
dzierzawca merecki	15 VI 1560	LM. Knyga 1 (1380–1584), nr 66, s. 35
starosta merecki	9 XI 1560	LM. Knyga 1 (1380–1584), nr 313, s. 74

⁸⁹ W dokumencie datowanym na 9 XI 1540 (LM. Knyga 229/10 (1540–1541), nr 24, s. 29) wspomniany został Jan Siemienowicz, jako namiestnik merecki, ale z adnotacją *nieboszczyk* – co oznacza, że w czasie wystawiania tego dokumentu już nie żył.

⁹⁰ Merecz należał w latach 1537–1544 do królowej Bony. Z jej ramienia dzierzawą merecką zarządzał namiestnik; por. W. Pocięcha, *Królowa Bona*, t. 3, ss. 189–190 i n.; J. Wiśniewski, op. cit., s. 67; UWKL, t. 2, nr 113, s. 74.

⁹¹ Dokument ten nie został opatrzony datą – przedział lat 1540–1543 ustalono na podstawie kontekstu lat owej księgi *Metryki Litewskiej*, w której go zamieszczono.

⁹² UWKL, t. 1, s. 645.

⁹³ R. Mienicki, *Dowojno Stanisław*, PSB, t. 5, ss. 358–359.

⁹⁴ W dokumencie wystąpił błąd w dacie; zamiast roku 1541 powinien być 1547, ponieważ przywilej podpisał Zygmunt August. Stąd też A. Boniecki (*Poczet rodów w Wielkim Księstwie Litewskim w XV i XVI wieku*, Warszawa 1887, s. 49) błędnie przyjął, że Stanisław Andrzejewicz Dowojno był rzekomo w 1541 r. starostą mereckim.

⁹⁵ Przywilejem z 1 V 1549 r. Zygmunt August, m.in. dwory Merecz, Olitę i Simno „które panu Zabrezinskomu służyli”, podarował w ramach oprawy swojej żonie Barbarze (Radziwiłłównie) zm. 8 V 1551 r.; por. UWKL, t. 2, nr 115, s. 75. Z powyższej informacji wynika, że przed 1 V 1549 r. jakiś inny jeszcze, nie znany nam Zabrzeziński, był dzierzawcą mereckim.

dzierzawca merecki	18 VII–18 IX 1561	LM. Knyga 564 (1553–1567), nr 34, s. 54; nr 39, s. 59; nr 45, s. 66; nr 48, s. 68
	9 XI 1561	MWKL. Knyga 44 (1559–1566), nr 2, s. 8
	28 II–23 III 1562	MWKL. Knyga 44 (1559–1566), nr 5, s. 10; nr 12, s. 16
	9 VII–1 VIII 1562	MWKL. Knyga 44 (1559–1566), nr 44, s. 57; nr 50, s. 61
	3 VII 1563	MWKL. Knyga 44 (1559–1566), nr 71, s. 81
	4 IX 1563	MWKL. Knyga 44 (1559–1566), nr 87, s. 102
	28 V–29 VIII 1565	MWKL. Knyga 46 (1562–1565), nr 8, s. 157; nr 10, s. 162; UWKL, t. 2, nr 115, s. 75
	9 IX 1566	LM. Knyga 51 (1566–1574), nr 30, s. 53; nr 229, s. 139

Grzegorz Bohdanowicz Wołowicz (Wołowicz) (zm. 1577 r.)⁹⁶

Tytuł	Data	Źródło
dzierzawca merecki	1567	LM. Knyga 531 (1567–1569), nr 5, s. 38
starosta merecki	1568	LM. Knyga 531 (1567–1569), nr 59, s. 76
	19 XI 1568	LM. Knyga 531 (1567–1569), nr 134, s. 135
	16 IV 1569	LM. Knyga 52 (1569–1570), nr 4, s. 26
dzierzawca merecki	15 V 1569	LM. Knyga 532 (1569–1571), nr 22, s. 46
	16 VII 1569	LM. Knyga 532 (1569–1571), nr 49, s. 70
	25 X 1569	LM. Knyga 52 (1569–1570), nr 102, s. 81
	9 V 1570	LM. Knyga 52 (1569–1570), nr 146, s. 115
	3–8 VIII 1570	LM. Knyga 52 (1569–1570), nr 204, s. 149; nr 208, s. 151

Jerzy Ościk

Tytuł	Data	Źródło
dzierzawca merecki	przed majem 1578	PSB, t. 30, s. 331

Mikołaj Radziwiłł „Rudy” (zm. 27 IV 1584)⁹⁷

Tytuł	Data	Źródło
dzierzawca merecki (w wyniku nadania po wykupieniu tej dzierzawy przez skarb wielkksiążęcy od Jerzego Ościka)	maj 1578–1579	PSB, t. 30, s. 331

⁹⁶ UWKL, t. 2, s. 672; był też łowczym WKL w latach 1567–1574, rezydując m.in. w Puszczy Mereckiej w Łódziejach (LM. Knyga 52 (1569–1570), nr 4, s. 26; nr 102, s. 81; nr 146, s. 115; nr 204, s. 149; nr 208, s. 151; LM. Knyga 531 (1567–1569), nr 5, s. 38; nr 59, s. 76; nr 134, s. 135; LM. Knyga 532 (1569–1571), nr 22, s. 46; nr 49, s. 70 i inne).

⁹⁷ W. Dworzaczek, *Genealogia*, Warszawa 1959, tab. 163; H. Lulewicz, *Radziwiłł Mikołaj zwany Rudym*, PSB, t. 30, ss. 321–335.

Mikołaj (Mikołajewicz) Radziwiłł; syn Mikołaja Radziwiłła „Rudego” (zm. 18 XII 1589⁹⁸)

Tytuł	Data	Źródło
starosta merecki (uzyskał prawa do dworu mereckiego w wyniku scedowania go przez ojca Mikołaja Radziwiłła „Rudego”)	1579	PSB, t. 30, s. 347
starosta merecki	27 VIII–6 IX 1586	LM. Knyga 593 (1585–1604), nr 25, s. 45; nr 26, s. 48; nr 27, s. 50
	styczeń–20 II 1587	LM. Knyga 593 (1585–1604), nr 28, s. 53; nr 35, s. 63
	kwiecień–14 VIII 1587	LM. Knyga 593 (1585–1604), nr 40, s. 71; nr 41, s. 73
	20 XII 1587	LM. Knyga 593 (1585–1604), nr 54, s. 99

Gabriel Wojna – sprawował urząd starosty dożywotnio (zm. 1 I 1615)⁹⁹

Tytuł	Data	Źródło
starosta merecki	25 IV – czerwiec 1590	LM. Knyga 593 (1585–1604), nr 59, s. 105; nr 61, s. 109; nr 63, s. 113
dzierzawca merecki	9–19 I 1591	LM. Knyga 593 (1585–1604), nr 64, s. 116; nr 65, s. 121; nr 66, s. 127; nr 67, s. 129; nr 68, s. 131; nr 69, s. 133
	czerwiec 1591	LM. Knyga 593 (1585–1604), nr 75, s. 143; nr 77, s. 162
	28 XII 1591	LM. Knyga 593 (1585–1604), nr 79, s. 166
	1592	LM. Knyga 593 (1585–1604), nr 89, s. 190

Jak z powyższego wykazu urzędników mereckich wynika, od schyłku XV stulecia do początku XVII w. występują oni najpierw z tytułem namiestnika: Michał (Michajło) Marcinowicz, Birbaszow, Stanisław Hlebowicz, Grzegorz Stanisławowicz Ościk, Michał Lwowicz Gliński, Jerzy Pac, Stanisław Janowicz Zabrzeziński oraz Jerzy Mikołajewicz Radziwiłł (zm. w 1541 r.). Kolejni zarządcy mereccy nosili na ogół tytuł dzierzawcy: Grzegorz Ościk (od 1514 r.), Jerzy Hlebowicz, Jan Janowicz Zabrzeziński, Maciej Janowicz Kłoczka, Mikołaj Szymkowicz Jundziłł, a częściowo też Stanisław Andrzejewicz Dowojno (zm. 6 X 1566 r.). Przy tym ostatnim pojawiło się już określenie „starosta”, sporadycznie występujące także wcześniej. Z kolei Mikołaj Mikołajewicz Radziwiłł (sprawujący urząd w latach 1579–1587) oraz Gabriel Wojna (1590–1615) występują jako „starostowie mereccy”. Ostatni nazywany został „dzierzawcą mareckim” tylko w jednym z trzy-nastu dokumentów.

⁹⁸ W. Dworzaczek, op. cit., tab. 163; H. Lulewicz, *Radziwiłł Mikołaj*, PSB, t. 30, ss. 347–349.

⁹⁹ J. Wolff, *Senatorowie i dygnitarze Wielkiego Księstwa Litewskiego 1386–1795*, Kraków 1885, s. 163, 271–273; *Urządnicy centralni i dostojnicy*, nr 1005, s. 134; nr 1129, s. 147; nr 1367, s. 173 oraz s. 249.

Urząd zarządcy mereckiego był w XV–XVI w. (zwłaszcza do reformy administracyjnej z lat 1565–1566) jednym z bardziej znaczących w województwie trockim. Informacje z wykorzystanych tomów *Metryki Litewskiej* poświadczają, że sprawujące go osoby często wchodziły w skład Rady Panów Wielkiego Księstwa Litewskiego¹⁰⁰. Wielu z wymienionych urzędników mereckich pochodziło z najbardziej znaczących rodów litewskich¹⁰¹.

Przedstawiony wykaz namiestników mereckich nie jest jeszcze pełny. Zapewne analiza różnego rodzaju archiwaliów, w tym również planowanych w przyszłości kolejnych tomów *Metryki Litewskiej*, pozwoli na jego uzupełnienie i modyfikację.

---

¹⁰⁰ LM. Knyga 224/4 (1522–1530), nr 2, s. 42; nr 8–9, ss. 47–48; nr 19, s. 56; nr 26, s. 60; nr 61, s. 84; nr 221, ss. 187–188; nr 256, s. 221; nr 258, s. 224; nr 277, s. 237; nr 303, s. 257; nr 324, s. 270; nr 334–335, ss. 276–277; nr 352, s. 295; nr 355, s. 297; nr 359, s. 302; nr 362, s. 304; nr 389, s. 328; nr 398, s. 335; LM. Knyga 227/8 (1533–1535), nr 323, s. 145; LM. Knyga 8 (1499–1514), nr 444, s. 328; nr 609, s. 446; LM. Knyga 25 (1387–1546), nr 163, s. 227; LM. Knyga 9 (1511–1518), nr 3, s. 75; nr 71, s. 110; nr 361, s. 233; nr 509, s. 287; LM. Knyga 10 (1440–1523), nr 101, s. 99; nr 120, s. 113; LM. Knyga 11 (1518–1523), nr 109, s. 115; nr 115, s. 120; nr 129, s. 127; nr 137, s. 132; LM. Knyga 12 (1522–1529), nr 80, s. 166; nr 94, s. 172; LM. Knyga 14 (1524–1529), nr 772(674), s. 318; LM. Knyga 15 (1528–1535), nr 10, s. 58; nr 27, s. 73; nr 36, s. 79; nr 56, s. 95; nr 64, s. 102; nr 66, s. 104; nr 68, s. 108; nr 81, s. 121; nr 83, s. 122; nr 135, s. 171; nr 343, s. 161; LM. Knyga 25 (1387–1546), nr 18, s. 87; nr 46, s. 114; nr 72, ss. 130–131; nr 130, s. 191 i in. Więcej o Radzie, zob. m.in. L. Korczak, *Litewska rada wielkksiążęca w XV wieku*, Kraków 1998, passim.

¹⁰¹ LM. Knyga 8 (1499–1514), nr 487–488, ss. 354–355; nr 494, s. 357; LM. Knyga 25 (1387–1546), nr 123–124, ss. 183–184 i in.